

ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI O'STIRISHGA DOIR MASHQLAR TAHLILI

Hamroyeva Maftuna Rasulovna

BuxDU o'qituvchisi,

Shahnoza Ostonayeva

BuxDU talabasi.

Annotatsiya. *Ushbu maqolada kishi kamolotida nutqning tutgan o'rne va aynan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ma'naviyatida ona tilimizning boy imkoniyatlaridan foydalanib, ularni teran ahloqli va tilimizdagi so'zlarni to'g'ri talaffuz qila oladigan qilib voyaga yetkazish masalalari haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *xalq, talaffuz, harf, go'sala, millat, til, ixtirochi, Frenk, savodxonlik, o'qish, tarbiya, ta'lim.*

“Dunyodagi qadimiy va boy tillardan biri bo'lgan o'zbek tili xalqimiz uchun milliy o'zligimiz va mustaqil davlatchiligimiz timsoli, bebaho ma'naviy boylik, buyuk qadriyatdir. Kimda-kim o'zbek tilining bor latofatini, jozibasi va ta'sir kuchini, cheksiz imkoniyatlarini his qilmoqchi bo'lsa, munis onalarimizning allalarini, ming yillik dostonlarimizni, o'lmas maqomlarimizni eshitsin, baxshi va hofizlarimizning sehrli qo'shiqlariga quloq tutsin”, – deydi prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev.

Til – millatning ma'naviy boyligi bo'lishi bilan bir qatorda xalqning madaniyati, urf-odati, uning turmush tarzi hamda tarixidir. Abdulla Avloniy “Har bir millatning dunyoda borligini ko'rsatadigan o'rinli hayoti til va adabiyotdir. Milliy tilni yo'qotmak millat ruhini yo'qotmakdir” – deb ta'kidlaydi. Shunday ekan bolalarga ta'lim va tarbiya berish jarayonida tilimizdagi so'zlarni talaffuz qilganda boricha qo'shimchalar va ba'zi harflarni tushirib qoldirmasdan talaffuz qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Kichik yoshdagi bolalarga hayvonlar nomini o'rgatish jarayonida yoki ismlarni aytishni boshlashda to'lig'icha, qisqartirmasdan qo'llash muhimligiga e'tibor qaratish o'rinli. Bu bolaning yoshligidan nutqini to'g'ri va aniq ifoda etishiga yordam beradi. Maktab yoshidagi bolalarda ham so'zlarni xato talaffuz qilish jarayonida shu so'zlarning ma'nolarini bilmaslik holatlarini ham uchratish mumkin. Buday holatlarga e'tibor bermaslik sababli so'z boyligining yetarli bo'lmasligi hamda so'zlarni to'g'ri va ravon o'z o'rnida qo'llay olmaslik kabi holatlar yuzaga keladi. Bunday holatlar tez-tez kuzatilgani sari tinglovchi uchun sizning so'zlab turgan nutqingiz zerikarli va o'z o'rnida tushunarsiz hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'limda bu kabi oqsoqlikning oldini olish uchun ona tili va o'qish savodxonligi darslarida ko'plab metodlar yordamida muammoni hal qilish mumkin. Jumladan, 2-sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligida berilgan “Kuchukmi yoki itcha?” matni orqali o'quvchilar hayvon bolalari nomlarini o'rganishadi. Shu bilan birga ongli ravishda tushunib to'g'ri talaffuz qilishga, nutqida nomlardan aniq va o'rinli foydalanishni

ham o'rganadi. O'qituvchi dars mobaynida "Kuchukmi yoki itcha?" matnidagi talaffuz qilishga qiyin bo'lgan uy hayvonlarining nomlarini lug'at daftarlariga yozdirishi bilan bolalarning lug'at boyligini oshirib borishni tashkil qilsa dars o'z maqsadiga erishadi. So'zlarni talaffuz qilishga qiynaladigan o'quvchilar yozish bilan bir qatorda ma'nosini ongli ravishda tushunadi va talaffuzida xatolarga yo'l qo'yishi sekin-astalik bilan kamayadi. Ba'zi o'quvchilar nutqida "tog'ga" so'zining toqqa shaklida talaffuz qilinishiga to'xtaladigan bo'lsak. Bu vaziyatda o'qituvchilar, birinchi navbatda, shu so'zni to'g'ri yozishni o'rgatib, takror holda bir necha marotaba aytirishlari lozim.

Ikkinchi sinf ona tili va o'qish savodxonligi darsligida "Ixtirochi Frenk" nomli hikoyada o'quvchiga tushunarsiz hamda talaffuz qilganda qiyin bo'lgan ikkita so'z ko'rsatib o'tilgan. Darslikda shu so'zlarning to'g'ri talaffuzi va imlosini ta'minlash maqsadida quyidagicha izohni ko'rishimiz mumkin:

– tasodifan so'zining ma'nosini yozuvchi quyidagicha izohlagan: tasodifan oldindan reja qilmay, masalan, siz biror narsani atay qilmasangiz, oldindan shunday qilishni reja tuzmagan bo'lsangiz o'sha narsa tasodifan sodir bo'ladi. Bunda bolalar so'zning ma'nosini yozilishi hamda talaffuz qilib to'g'ri aytilishini o'rganishadi.

Ikkinchi so'zni esa o'quvchilarning ko'pchiligi "ayalashma" deb xato aytishadi, kitobda esa so'zning imlosi hamda ma'nosi berilgan, ya'ni aralashma – bir necha xil narsalarning aralashmasidan hosil bo'ladigan narsa. O'qituvchi bu kabi so'zlarning to'g'ri talaffuzini o'rgatish jarayonida "Kim chaqqon-u, kim topqir" metodidan foydalanishi ham mumkin. So'zlarning talaffuzini shu metod asosida o'rgatishni ko'rib chiqamiz. Bunda o'quvchilar uchun oldindan matn tayyorlab qo'yiladi shu matn asosida talaffuzda qiyinchilik tug'diradigan so'zlar doskaga yozib boriladi. O'quvchilarga topshiriq sifatida doskadagi har bir so'zni qo'llagan holda to'rtttadan gap tuzish va tuzgan gaplarini o'qib berish talab qilinadi. Bu metodning tezroq natija berishi uchun doskadagi so'zlardan foydalangan holda qo'shimcha uyga topshiriq sifatida qisqa matn tuzish vazifa qilib beriladi. O'quvchilar talaffuzda qiyinchilik tug'dirgan so'zlarni takroran qo'llash orqali bu so'zlarni aniq talaffuz qilish bilan bir qatorda to'g'ri yozishni ham o'rganishadi.

Demak, o'quvchi so'zni to'g'ri talaffuz qila olmasa, unga faqatgina so'zlarni takror aytirish bilan cheklanib qolmasdan, balki, ma'nosini tushuntirish, yozilishini o'rgatish hamda eng muhimi ongli ravishda talaffuz qilishga o'rgatish eng asosiy omil sifatida qaraladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Hamroyeva, R. M. (2021). Application of Anthroponymic Units in the Works of Tahir Malik (On The Example of the Story "Devona"). Middle European Scientific Bulletin, 8.
2. Rasulovna, H. M. (2021). Use Of Anthroponyms In Tahir Malik's Stories. Journal of Contemporary.
3. Rasulovna, H. M. (2021). Anthroponymic forms in the text of artistic work (On the example of Tahir Malik's work). Middle European Scientific Bulletin, 10.
4. Rasulovna, H. M. THE LITERARY OF ANTHROPONYMS. Chief Editor.
5. Rasulovna, H. M. (2022). TOHIR MALIKNING ASARLARIDA ONOMASTIK BIRLIKLAR QOLLANILISHINING USLUBIY TAHLILI. BARQARORLIK VA ETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAIN ILMIIY JURNALI, 2(4), 391-398.
6. HAMROYEVA, M. (2021). BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION YONDASHUV. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 1(1).
7. Kamilovna, R. N. (2021). Coaching approach at a mathematics lesson in grade 3 in the educational structure "equal partner". Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR), 10(1), 228-234.
8. Rajabova, N., & Fayziyeva, D. (2021). FOLKLORISM IN THE WORKS OF DILSHOD RAJAB. In АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ (pp. 212-214).
9. Ражабова, Н. К. (2022). БЎЛАЖАК БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИЛАРИ ТАДҚИҚОТЧИЛИК ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШГА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР. БАҲАРАРЛИК ВА ЕТАКЧИ ТАДҚИҚОТЛАР ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ, 2(4), 349-352.
10. Rajabova, N. (2022). BO „LAJAK BOSHLANG „ICH SINF O „QITUVCHILARINING TADQIQOTCHILIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHGA TA“ SIR ETUVCHI OMILLAR. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 19(19).
11. Radzabova, N. K. (2022). FACTORS INCLUDING RESEARCH ACTIVITIES OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS. In НАУКА, ТЕХНОЛОГИИ, ОБРАЗОВАНИЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 119-121).
12. Radzabova, N. K. (2022). IMPROVING THE RESEARCH ACTIVITY OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS AS A SOCIAL PEDAGOGICAL NEED. In ОБРАЗОВАНИЕ, ВОСПИТАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ В СООТВЕТСТВИИ С ФГОС: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 79-81).
13. Komilovna, R. N. (2021). METHODS AND TOOLS OF EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF THE CONCEPT OF FIGURE FACE IN STUDENTS.
14. Radzabova, K. N. (2021). Pedagogical Conditions for Improving Research Activity in Future Primary School Teachers.
15. RAJABOVA, N. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING TADQIQOTCHILIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH. EDAGOGIK AHORAT, 145.

16. RAJABOVA, N. BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLIKLARIDAGI MISOLLAR YECHISH JARAYONIDA O'QUVCHILAR TOMONIDAN YO'L QO'YILADIGAN AYRIM XATOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH. EDAGOGIK AHORAT, 54.
17. Rajabova, N. K. Pedagogical Conditions for Improving the Research Activities of Future Primary School Teachers.
18. Xalilova, M. F., & Niyazova, D. S. (2021). Ecological education of children in primary school. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(1), 615-622.
19. Xalilova, F. M. (2021). TABIATSHUNOSLIK DARSLARIDA O'QUVCHILAR TASAVVUR VA TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH HAMDA RIVOJLANTIRISH. Scientific progress, 2(6), 1030-1037.
20. Xalilova, F. (2020). "СУВЎТЛАРНИНГ ЭКОЛОГИК ГУРУҲЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ" МАВЗУСИНИ ЎҚИТИШДА ХУСУСИЙ МЕТОДЛАР. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz), 4(4).
21. Mamatkulovna, K. F., & Muxamedjonovna, G. S. (2022). European Journal of Innovation in Nonformal Education (EJINE).
22. Mamatkulovna, K. F., & Muxammedovna, G. S. (2021). Pedagogical and psychological features of the organization of lessons on the basis of pedagogical technologies in the primary school. Middle European Scientific Bulletin, 11.
23. Mamatkulovna, K. F. (2021). Formation and Development of Students' Imagination and Concepts in Science Lessons. International Journal of Culture and Modernity, 11, 196-200.
24. Mahmudovich, S. G. U. (2022). BOSHLANG'ICH SINFLARDA TABIIY FANLARNI OQITISH VA TASHKIL ETISH. THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH, 1(9), 103-111.
25. Makhmudovich, S. G., & Khalilovna, A. L. BIOLOGY OF COMMERCIAL PREDATORY FISH, LOWER REACHES OF THE ZARAFSHAN RIVER BASIN. Chief Editor.
26. Сайфуллаева, Р., & Ҳамроева, Ҳ. (2010). НЕКОТОРЫЕ СВОЙСТВА ЯЗЫКОВЫХ ИГР О. ШАРАФИДДИНОВА ОБРАБОТАНЫ В ЭЛЕКТРОННОМ ФОРМАТЕ. Наука и новые технологии, (1), 293-295.
27. Mahmudovich, S. G. U., & O'tkirovich, Y. F. (2021). Methods of teaching younger students the ability to solve cognitive tasks of environmental protection. Middle European Scientific Bulletin, 11.
28. Алимова, Л. Х., Гафарова, С. М., & Сайфуллаев, Г. М. (2018). Нарушение обмена энергии в митохондриях печени при гелиотринном гепатите. Вопросы науки и образования, (10 (22)), 14-15.
29. Сайфуллаев, Г. М. (1995). Биология и хозяйственное значение промысловых хищных видов рыб, проникших из реки Амударьи в водоемы низовья бассейна реки Зарафшан.

30. Sayfullayev, G. (2021). Methods of teaching younger students the ability to solve cognitive tasks of environmental protection. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz), 5(5).
31. Хамраев, А. (2018). Моделирование деятельности учителя при проектировании творческой деятельности учащихся. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи, (2), 23-26.
32. Adizov, B. R., & Khamroev, A. R. Modeling activities of teachers when designing creative activities of students. Ilmiy xabarnoma, 69.
33. Ҳамроев, Р. (2014). БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМНИ ИЖОДИЙ ТАШКИЛ ЭТИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ. ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА, 22(1), 53-58.
34. Hamroyev, R. A., Qoldoshev, A. R., & Hasanova, A. M. (2021). Methods of teaching 1st grade students to use writing tools effectively. Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR), 10(1), 168-174.
35. Hamroyev, A. R. (2021). Designing students' creative activity in primary school mother tongue education as a methodological problem. Middle European Scientific Bulletin, 11.
36. Laziz, Q. (2022, March). BOSHLANGICH SINIF MATEMATIKASIDA MIQDOR TUSHUNCHASINI ORGATISH: DOI: 10.53885/edinres. 2021.43. 38.112 Qayimov Laziz, Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti dispetcheri. In Научно-практическая конференция.
37. Mirzo o'g'li, Q. L. FORMATION OF READING SKILLS IN JUNIOR SCHOOL CHILDREN.
38. Farahani, M. TRANSLATION, THE BASICS: A Book Review Written by: Juliane House, Published by Routledge. New York: USA, 2018, Pp. 1-210.
39. Тўхсанов, Қ. Р. (2021, December). АРХАИЗМ ВА ТАРЖИМА: Қаҳрамон Раҳимбоевич Тўхсанов БўхДУ филология фанлари доктори, доцент. In Научно-практическая конференция.
40. Жаналиева, Р. Н., Торсыкбаева, Б. Б., Кистаубаева, Д. М., Абдуллина, Д. С., & Алиева, Г. А. (2016). Аспекты системы образования Республики Казахстан и методическое обеспечение среднего образования. Наука и мир, 3(1), 65-67.
41. Тухсанов, К. Р. (2014). К вопросу о переводе на узбекский и русский языки притчи "Спор грамматика с кормчим" персидского поэта Руми. In Филология и лингвистика в современном обществе (pp. 36-39).
42. Tukhsanov, K. R. (2020). DJAMAL KAMAL IS AN EXPERIENCED TRANSLATOR. Theoretical & Applied Science, (4), 950-956.